

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО І ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленко, Л. О. Фоміна

**МІЖНАРОДНЕ
ПУБЛІЧНЕ ПРАВО.
МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ
ПРАВ ЛЮДИНИ**

Посібник для підготовки
до зовнішнього незалежного оцінювання

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Т. Л. Сироїд

4-те видання, перероблене і доповнене

Харків
«Право»
2021

Автори:

Т. Л. Сироїд – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна – «Міжнародне публічне право»: теми 1–21; «Міжнародний захист прав людини»: теми 1–16 (спільно з Л. О. Фоміною);

О. А. Гавриленко – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна – «Міжнародне публічне право»: тема 11 (спільно з Т. Л. Сироїд);

Л. О. Фоміна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна – «Міжнародний захист прав людини»: теми 1–16 (спільно з Т. Л. Сироїд)

Рецензенти:

М. О. Баймуратов – доктор юридичних наук, професор, головний консультант відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України;

В. О. Боняк – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського університету внутрішніх справ;

В. М. Пальченкова – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Класичного приватного університету

*Затверджено до друку рішенням вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 4 від 28 березня 2018 р.)*

Сироїд Т. Л.

С40 Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : посіб. для підгот. до зовн. незалеж. оцінювання / Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленко, Л. О. Фоміна ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. – 4-те вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2021. – 462 с.

ISBN 978-966-998-227-8

У посібнику зосереджено увагу на ключових питаннях сучасного міжнародного публічного права і міжнародного захисту прав людини, що виносяться на зовнішнє незалежне оцінювання студентів, які навчаються за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право». Посібник складається з двох частин: «Міжнародне публічне право», що містить 21 тему, і «Міжнародний захист прав людини», що містить 16 тем, викладених у чіткій послідовності відповідно до Програми вступного випробування. У «Міжнародному публічному праві» у простій та доступній формі висвітлено поняття, юридичну природу та сферу дії сучасного міжнародного права, охарактеризовано систему і структуру міжнародного публічного права та його складові, з'ясовано співвідношення міжнародного публічного і національного права, охарактеризовано основні галузі міжнародного публічного права. У «Міжнародному захисті прав людини» охарактеризовано універсальні й регіональні міжнародні акти в галузі захисту прав людини. Придільено увагу спеціалізованим органам та інституціям універсального й регіонального характеру, до компетенції яких віднесено захист прав означених осіб. Проаналізовано практику Європейського суду з прав людини щодо розгляду конкретних справ та акцентовано увагу на значенні прийнятих ним рішень.

Розраховано на студентів, викладачів, а також усіх, хто цікавиться питаннями міжнародного публічного права та міжнародного захисту прав людини.

Попереднє (3-тє) видання побачило світ у 2020 році.

УДК 341.1/8; 341.215.4

© Сироїд Т. Л., Гавриленко О. А., Фоміна Л. О., 2018

© Видавництво «Право», 2018

© Сироїд Т. Л., Гавриленко О. А., Фоміна Л. О., переробка і доповнення, 2021

ЗМІСТ

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

1. Поняття, правова природа та сфера дії сучасного міжнародного публічного права	5
2. Співвідношення міжнародного публічного права та національного права	10
3. Норми міжнародного публічного права	15
4. Основні принципи міжнародного публічного права.....	23
5. Джерела міжнародного публічного права	35
6. Суб'єкти міжнародного публічного права	46
7. правонаступництво в міжнародному публічному праві	58
8. Відповідальність за міжнародним публічним правом	67
9. Концепція етоппеля в міжнародному публічному праві та перспективи застосування до порушень міжнародно-правових зобов'язань	91
10. Населення в міжнародному публічному праві	93
11. Міжнародне гуманітарне право	115
12. Міжнародне кримінальне право	134
13. Територія в міжнародному публічному праві.....	166
14. Міжнародне морське право	176
15. Право міжнародних договорів	195
16. Право зовнішніх зносин	204
17. Право міжнародних організацій	218
18. Мирне вирішення міжнародних спорів.....	237
19. Право міжнародної безпеки	254
20. Міжнародне економічне право.....	267
21. Міжнародне екологічне право.....	292

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Загальні положення про права людини	303
2. Захист прав людини в рамках ООН.....	311
3. Захист прав людини в Європі.....	330

4. Інші регіональні системи захисту прав людини.....	348
5. Право на життя	356
6. Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання	365
7. Право на свободу та особисту недоторканність.....	371
8. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції	376
9. Свобода думки, совісті та релігії	398
10. Свобода вираження поглядів.....	402
11. Свобода зібрань та об'єднання	408
12. Право на власність	413
13. Заборона дискримінації	423
14. Право на справедливий суд та на дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту.....	434
15. Правомірне обмеження прав людини та відступ держав від своїх зобов'язань у сфері прав людини під час надзвичайного стану, становища або ситуації.....	442
16. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів.....	446
Рекомендована література	457

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

1. Поняття, правова природа та сфера дії сучасного міжнародного публічного права

1.1. Сфера дії міжнародного публічного права та його характерні особливості

Визначення сфери дії міжнародного права має істотне значення як для теорії, так і для практики, для ефективності міжнародного права і для його взаємодії з національним правом. Під сферою дії міжнародного права розуміється сфера застосування міжнародноправових засобів впливу на об'єкт регулювання, вона має три основних аспекти – суб'єктний, об'єктний і просторовий.

Суб'єктна сфера визначається колом суб'єктів на яких поширюється дія міжнародного права, за своєю ідеєю це право покликане бути універсальним. Однак таким воно стало лише в наш час. На сьогодні немає держав, які перебувають поза правом. Більше того, сучасне міжнародне право, включивши спочатку до складу суб'єктів міжнародного права всі держави і зруйнувавши цим колоніальну систему, почало включати народи і нації, які борються за свою незалежність, потім міжнародні міжурядові організації і наразі постало питання про визнання суб'єктами міжнародного права індивідів і неурядових міжнародних організацій.

Тенденція розширення кола суб'єктів міжнародного права, за рахунок включення означених «потенційних суб'єктів», має свої негативні сторони – це нівелює значення і роль міжнародного права як права міждержавного.

Об'єктна сфера дії міжнародного права – це коло регульованих відносин, які є його об'єктом. Об'єктна сфера пов'язана із суб'єктною, оскільки до неї входять тільки відносини між суб'єктами міжнародного права, вона є найбільш визначеною. Нерідко її розглядають як єдину сферу дії міжнародного права.

Міжнародне право регулює лише ті відносини, які зачіпають істотні інтереси держав або міжнародної спільноти в цілому, тому до об'єктної сфери міжнародного права слід включати тільки ті відносини, які реально можуть і повинні піддаватися правовому регулюванню. Об'єктній сфері властива тенденція до розширення, міждержавні відносини охоплюють усе нові й нові сфери, яких вони раніше не торкалися, зокрема: інформаційні технології, кібербезпека, використання атомної енергії, економічна безпека тощо.

Просторова сфера дії міжнародного права має основне значення для практики і вона, зазвичай, відображається в кожному міжнародному договорі (про сферу його дії). Йдеться про ті сухопутні, водні, повітряні, космічні простори, в яких діє міжнародне право. Оскільки основним критерієм для визначення сфери дії міжнародного права є його об'єкт, то можна сміливо стверджувати, що воно діє всюди, де є міждержавні відносини. Сфера дії міжнародного права характеризується як: сфера державної території; сфера території з міжнародним режимом; сфера взаємодії двох правових систем. Також має місце екстериторіальна дія національного права у сфері дії міжнародного права. Це, насамперед, позначається на правовому становищі будь-якого громадянина під час його перебування за кордоном. Зазвичай ці питання вирішуються міжнародним приватним правом.

Особливості міжнародного права випливають з характеру його суб'єктів, якими є незалежні й суверенні держави, нації і народи, які борються за свободу, незалежність і створення своєї державності, міжнародні міжурядові організації, державоподібні утворення.

Серед суб'єктів головне і визначне місце належить суверенним державам, кожна з яких у межах своєї території володіє верховенством у вирішенні внутрішніх і зовнішніх питань. Саме від держав – основних суб'єктів міжнародного права та їхньої діяльності залежить стабільне функціонування всієї міжнародної системи в цілому, стан міжнародних відносин і ефективність дії міжнародного права, оскільки тільки держави, діючи в межах міжнародно-правових норм, володіють реальною силою і можливостями забезпечити мир і міжнародну

безпеку, запобігти актам агресії, а також забезпечити дотримання і виконання всіма суб'єктами міжнародного права своїх міжнародних зобов'язань.

Міжнародні відносини, їх стан і тенденції глибоко впливають на міжнародне право. Серед об'єктів правового регулювання сучасним міжнародним правом усе більшого значення набувають загальнолюдські або глобальні проблеми (забруднення атмосфери і Світового океану, втрата контролю над ядерними відходами, міжнародний тероризм тощо). Людство зацікавлене в міжнародно-правовій регламентації небезпечних сфер діяльності, їх обмеженні аж до заборони. Відносини, що регулюються міжнародним правом, визначають міжнародні правовідносини, які включають відносини: 1) між державами – двосторонні і багатосторонні, серед яких особливе значення мають відносини, що охоплюють міжнародне співтовариство в цілому; 2) між державами та міжнародними міждержавними організаціями; 3) між державами і державоподібними утвореннями, які мають відносно самостійний міжнародний статус; 4) між міжнародними міждержавними організаціями.

Зазначені види правовідносин загалом кваліфікують як «міждержавні правовідносини, оскільки кожна міжнародна міждержавна організація – це форма об'єднання держав, політична організація нації, яка бореться, діє як держава, що формується, а державоподібне утворення володіє низкою ознак держави».

Характерною особливістю міжнародного права є і порядок створення його норм. Зважаючи на ту обставину, що в міжнародному праві відсутній наднаціональний законодавчий орган, його норми створюються самими суб'єктами на договірній, добровільній і рівноправній основі. Слід зазначити, що саме завдяки такому порядку створення, міжнародні норми максимально враховують інтереси всіх учасників, а не конкретної держави.

Суттєво відрізняється від внутрішнього законодавства держав і механізм забезпечення дотримання норм міжнародного права. У міжнародному праві відсутній наддержавний апарат примусу. Примушення

суб'єктів міжнародного права до дотримання відповідних приписів здійснюється самими суб'єктами на підставі діючих міжнародно-правових норм і в межах відповідних міжнародних договорів. Держави добровільно дотримуються норм міжнародного права, виходячи із зацікавленості в їх дотриманні також їхніми партнерами. Виняток із цього правила становлять випадки можливого застосування до держави-порушниці міжнародно-правових санкцій відповідно до Статуту ООН (ст. 41, 42).

1.2. Природа юридично обов'язкової сили міжнародного публічного права

Природа юридично обов'язкової сили міжнародного публічного права полягає в такому: 1. Виконання норм міжнародного права забезпечується системою міжнародно-правових санкцій. Як і раніше, основним засобом гарантування виконання міжнародних зобов'язань є самозахист держав. Це суттєво відрізняє міжнародне право від національного, де самозахист дозволяється лише у виняткових випадках. У межах самозахисту держави, як правило, застосовували реторсії і репресалії. Однак такі заходи не завжди є ефективними. Тому все частіше в міжнародному праві застосовують санкції в межах міжнародних організацій. 2. Забезпечення верховенства права в міжнародних відносинах, що здійснюється постійно діючим універсальним судовим органом – Міжнародним судом ООН, юрисдикція якого поширюється на всі спори, за виключенням політичних. Рішення Суду є обов'язковими до виконання. 3. Важливу роль у забезпеченні дотримання норм міжнародного права відіграє взаємність. Так, наприклад, держави дотримуються норм про імунітети і привілеї дипломатів, оскільки їх недотримання спричинило б таку саму реакцію з боку інших держав, як наслідок – їх власні дипломати опиняться без захисту. 4. Держави дотримуються норм міжнародного права, оскільки факти їх недотримання будуть засуджені міжнародною спільнотою і в кінцевому рахунку держава-порушник може опинитися в міжнародній ізоляції. 5. Юридичну обов'язковість норм міжнародного права

засвідчує і той факт, що держави завжди, вчиняючи ті чи інші дії на міжнародній арені, практично намагаються аргументувати їх з точки зору міжнародного права. При цьому така аргументація, особливо у випадку міжнародного спору, є досить суперечливою. 6. Більшість конституцій, які прийняті впродовж останніх років, містять посилення на норми міжнародного права, що теж підтверджує юридично обов'язковий характер норм цієї галузі права. Отже, підсумовуючи все вищенаведене варто зазначити, що норми міжнародного права мають юридично обов'язковий характер. Однак, у такому випадку юридична обов'язкова сила ґрунтується не стільки на примусі, скільки на правосвідомості його суб'єктів¹.

1.3. Функції міжнародного публічного права

Міжнародне право в міжнародних відносинах виконує низку функцій. Так, *координуюча* функція міжнародного права полягає в тому, що в його нормах відображаються загальноприйнятні для держав стандарти поведінки в різних сферах взаємовідносин (напр., правила регулювання повітряних польотів тощо). *Регулятивна* функція виявляється у встановленні державами чітких правил поведінки у відповідних сферах взаємодії. Без таких правил було б неможливим сумісне існування і спілкування держав (напр., порядок встановлення та припинення дипломатичних і консульських зносин). *Забезпечувальна* функція міжнародного права виражається у прийнятті норм, які спонукають держави дотримуватися міжнародних зобов'язань (напр., положення про міжнародну відповідальність за порушення міжнародного права або механізми контролю за дотриманням договорів). *Охоронна* функція покликана захищати законні права та інте реси держави (напр., право на законну самооборону, заборона застосування певних видів зброї тощо). Слід зазначити, що в доктрині міжнародного права виділяють й інші функції, що притаманні міжнародному праву, зокрема: функція інтернаціоналізації, функція протидії та ін.

¹ Міжнародне публічне право / за ред. В. М. Репецького. URL: http://pidruchniki.com/1584072046657/pravo/mizhнародne_publichne_pravo.

2. Співвідношення міжнародного публічного права та національного права

2.1. Теорії співвідношення міжнародного публічного і національного права

Теорії співвідношення міжнародного публічного права і національного права – основні концепції, в межах яких розглядаються способи взаємодії міжнародного і внутрішнього права, еволюціонують у межах двох загальних теорій – монізму та дуалізму. Моністична теорія. Моністична теорія стверджує, що міжнародне і національне право – це два елементи однієї цілісної системи. У межах монізму, залежно від місця норм в ієрархії, прийнято виділяти дві течії: монізм з приматом національного права і монізм з приматом міжнародного права. Відповідно до моністичної теорії примату внутрішньодержавного права існує єдиний правопорядок у межах єдиної системи права (від лат. *monos* – єдиний); міжнародне право є зовнішнім державним правом, яке підпорядковується державі і не може нею керувати. Відповідно до моністичної теорії примату міжнародного права всі існуючі норми права утворюють єдину систему. При цьому міжнародне право є вищим стосовно кожної з національних правових систем і, за суттю, єдиним чинником, який обмежує діяльність держав. Він охоплює і міжнародне, і національне право, однак домінуючим є правопорядок, ґрунтований на міжнародному публічному праві. Згідно із зазначеним підходом, ратифікація як визнання норми, передбачає її включення в національну правову систему і можливість безпосереднього застосування без необхідності трансформації шляхом внесення змін у національне законодавство. У разі колізії норми національного і міжнародного права, застосуванню підлягатиме остання.

В основі дуалістичної теорії лежить два ключових твердження, по-перше, міжнародне і внутрішнє право – це дві самостійні правові системи, два різні правопорядки, що функціонують окремо одна від одної в різних правових площинах. Кожна з них має свій об'єкт (об'єктом національного права є внутрішньодержавні відносини, об'єктом міжнародного – міждержавні) і визначене коло суб'єктів.

Не заперечуючи можливості зіткнення чи взаємодії цих правових систем, прихильники дуалізму вважають, що норми міжнародного права не можуть діяти у внутрішньому правопорядку і, навпаки, норми внутрішнього права не діють у міжнародно-правових відносинах, оскільки це різні правові системи. Тож згідно з цією концепцією жодна система не може створювати чи змінювати норми іншої системи. При цьому згідно з крайньою версією дуалізму, міжнародне і національне право не мають між собою жодного зв'язку чи точок перетину, а також не можуть мати впливу один на одного¹.

Друга принципова теза цієї концепції полягає у специфіці дотримання державами своїх міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні. Дуалізм не заперечує і не виключає дотримання державами своїх міжнародно-правових зобов'язань. Не заперечуючи можливості зіткнення чи навіть взаємодії між цими правовими системами, прихильники дуалізму вважають, що норми міжнародного права не можуть автоматично або прямо діяти в національному правопорядку. Для застосування норм міжнародного права в національному правопорядку необхідно використовувати лише спеціальні внутрішньодержавні процедури законодавчого перетворення норм міжнародного права в норми національного права. Так, згідно з дуалістичною доктриною, національні суди можуть застосовувати міжнародне право лише тоді, коли воно буде або «трансформоване», або «інкорпороване» в національне право.

На сьогодні в державах діють різні моделі співвідношення норм міжнародного і національного права. Вибір тієї чи іншої моделі є суверенним правом кожної держави та зумовлений різноманітними факторами: видом правової системи та її специфікою, історичними правовими традиціями, станом розвитку законодавства і права тощо. Проте яким би не було ставлення держави до конкретної концепції та її закріплення на законодавчому рівні, головним є результат такої взаємодії – забезпечення належного, сумлінного виконання і дотримання міжнародних зобов'язань, міжнародного правопорядку,

¹ Див.: Мережко О. О. Співвідношення міжнародного і національного права // Юстиніан. 2009. № 2. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3137>.

режиму законності та реалізації принципу верховенства права. Як саме досягти такого результату залишається на розсуд держав, що мають у своєму арсеналі широкий спектр відповідних внутрішньо-державних процедур.

2.2. Імплементация норм міжнародного публічного права

Реалізація норм міжнародного права в національному праві – це втілення в життя норм міжнародного права через поведінку (дії або утримання від дій) суб'єктів міжнародного права, їх діяльність щодо практичного здійснення міжнародно-правових розпоряджень. Сутність реалізації полягає в здійсненні узгоджених правил поведінки (норм права) індивідуальними діями суб'єктів міжнародного права.

Незалежно від обраної моделі співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права необхідність дотримання державою міжнародно-правових зобов'язань ставить перед нею питання або про особливості дії міжнародно-правових норм у внутрішньому правопорядку, або про особливості внутрішньодержавного механізму врахування впливу міжнародного права на внутрішнє право, в цьому випадку зазвичай говорять про механізми імплементації. Але у будь-якому разі в держави виникає необхідність здійснення деяких дій для реалізації міжнародно-правових норм у внутрішньому правопорядку. Практика дозволила напрацювати в цій галузі кілька законодавчих процедур.

У разі визнання державою тією чи іншою мірою примату міжнародного права саме внутрішнє законодавство повинно визначати, яким чином і за яких обставин норми міжнародного права породжуватимуть внутрішньодержавні правовідносини. Однак, слід мати на увазі, що такого роду законодавче регулювання може бути прийнятним переважно для міжнародно-правових норм, що самоздійснюються.

Такими, що самоздійснюються, слід вважати міжнародно-правові норми, реалізація яких не вимагає обов'язкової конкретизації чи уточнення у внутрішньому законодавстві. Тому міжнародно-правові норми, що самоздійснюються, можуть мати пряму дію у внутрішньому праві. У тих державах, де визнається тією чи іншою мірою примат

міжнародного права, застосування міжнародно-правових норм, що самоздійснюються, має бути звичайним для правової практики.

Часто норми міжнародних договорів не є такими, що самоздійснюються. Реалізація таких норм вимагає обов'язкової конкретизації чи уточнення у внутрішньому законодавстві. Для конкретизації чи уточнення міжнародно-правових норм, що не самоздійснюються, в державах, які визнають тією чи іншою мірою примат міжнародного права, застосовується спеціальна законодавча процедура імплементації, тобто перетворення норм міжнародного права на норми внутрішнього права. У тих країнах, де норми міжнародного права не застосовуються у внутрішньому правопорядку, імплементація є єдиним способом забезпечити у внутрішньому праві виконання державою її міжнародно-правових зобов'язань. Існують такі основні способи імплементації міжнародно-правових норм: трансформація, рецепція, відсилання.

Трансформація – один із способів приведення в дію норм міжнародного права в межах внутрішньодержавного правопорядку, їх перетворення в норму внутрішньодержавного права, яке здійснюється за допомогою видання державою внутрішніх нормативних актів (законів, актів ратифікації і публікації міжнародних договорів, адміністративних постанов, розпоряджень тощо) і забезпечення виконання нею свого міжнародного зобов'язання або в інтересах використання нею своєї міжнародної правомочності. Таким чином, норма міжнародного права не перетворюється, вона зберігає свій статус. А от її змісту, правила поведіння надається статус норми національного права. Трансформація може бути загальною й індивідуальною. У випадку загальної трансформації держава встановлює, що всі або тільки визначені види прийнятих нею міжнародно-правових норм є частиною національного права країни. При індивідуальній трансформації необхідно в кожному випадку вводити міжнародні норми в національне право країни спеціальним актом. У деяких країнах, наприклад, у Великобританії, щодо звичаєвого міжнародного права застосовується загальна трансформація, а щодо договорів – індивідуальна. У доктрині міжнародного права розрізняють декілька засобів

трансформації: а) пряму рецепцію – коли норма міжнародного права без зміни запозичується національним законодавством. Нерідко цей спосіб іменується інкорпорацією, тобто включенням; б) бланкетну рецепцію – коли норма міжнародного права не запозичується, але на неї робиться відповідне посилання. При рецепції неможливо говорити про пряму дію міжнародно-правових норм у внутрішньому правопорядку, тому що рецепція є не чим іншим як засобом їхньої заміни. Після рецепції у внутрішньому праві починають діяти норми тільки зовні, словесно схожі на міжнародно-правові, по суті ж – норми внутрішнього права. Факт рецепції має безумовне значення для тлумачення відповідної норми внутрішньодержавного нормативно-правового акта; в) власне трансформацію – коли норма міжнародного права змінюється шляхом створення словесної національної транскрипції (перекладається на іншу мову) і закріплюється в національному нормативному акті, але її смислове значення при цьому не зазнає значних змін.

Відсилання є вказівкою у внутрішньодержавному нормативно-правовому акті на міжнародне право як на джерело, що регулює ці відсылні відносини. Відсилання санкціонує пряме застосування суб'єктами внутрішнього права норм міжнародного права у внутрішньодержавних правовідносинах. Відсилання є дуже складним у застосуванні і користуванні ним передбачає низку особливостей. Насамперед, відсилання звернене здебільшого до індивідуально невизначеного кола міжнародних договорів. Це означає, що у відсылній нормі немає переліку міжнародних договорів, до яких слід звертатися. Відсилання вказує тільки на предмет правового регулювання. Далі, відсилання, як правило, не орієнтоване в часі. Воно діє як щодо міжнародних договорів, укладених державою до прийняття цієї відсылної норми, так і щодо міжнародних договорів, які будуть укладені в майбутньому. Це означає, що перелік таких договорів є відкритим і відносини у внутрішньому праві, що регулюються відсиланням, прямо залежать від міжнародно-правової активності держави та складання нею міжнародних договорів. Нарешті, відсылна норма міжнародного договору має бути такою, що самоздійснюється. Відсилання нерідко

зустрічається у внутрішньому законодавстві та має наслідком пряме застосування міжнародно-правових норм¹.

3. Норми міжнародного публічного права

3.1. Поняття та характерні риси норм міжнародного публічного права

Міжнародно-правова норма – це правило поведінки, яке створюється самими суб'єктами на договірній, добровільній і рівноправній основі. Саме завдяки такому порядку створення, слід зазначити, міжнародні норми максимально враховують інтереси всіх учасників, а не конкретної держави. Нормоутворення в міжнародному праві здійснюється шляхом укладання міжнародних угод і через формування звичаїв. Великого значення набули резолюції та рішення міжнародних організацій, у першу чергу ООН та її спеціалізованих установ. У цих актах нерідко закріплюються звичаєво-правові норми, які вже склалися, а також підтримуються визначені правила поведінки суб'єктів міжнародних відносин, що призводить до виникнення нових норм та звичаїв.

За своєю структурою вони є неklasичними нормами, оскільки в них відсутня санкція.

Особливим є і механізм забезпечення дотримання норм міжнародного права. В міжнародному праві відсутній наддержавний апарат примусу. Примушування суб'єктів міжнародного права до дотримання відповідних приписів здійснюється самими суб'єктами на підставі діючих міжнародно-правових норм і в межах відповідних міжнародних договорів. Держави добровільно дотримуються норм міжнародного права, виходячи із зацікавленості в їх дотриманні також їхніми партнерами. Виняток із цього правила становлять випадки можливого застосування до держави-порушниці міжнародно-правових санкцій відповідно до Статуту ООН (ст. 41, 42).

¹ Міжнародне право: навч. посібник / М. В. Буроменський та ін. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с. URL: <http://readbookz.net/pbooks/book-34/ua/chapter-1725/>.